

Psychoterapia 2 (169) 2014
Marta Szpak
str. 107-110

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI: 15TH JOSEPH SANDLER
PSYCHOANALYTIC RESEARCH CONFERENCE 2014
„THE UNCONSCIOUS — A BRIDGE BETWEEN PSYCHOANALYSIS
AND COGNITIVE SCIENCE.
RESEARCHERS AND CLINICIANS IN DIALOGUE”
(28 LUTEGO – 2 MARCA 2014)**

Marta Szpak

Doktorantka Instytutu Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego
Dyrektor: prof. dr hab. n. hum. W. Łosiak

Sandler Psychoanalytic Research Conference jest coroczną konferencją badawczą International Psychoanalytic Association (IPA). Celem naukowych spotkań zainicjowanych przez Josepha Sandlera jest budowanie mostów pomiędzy psychoanalitykami pracującymi głównie w prywatnych gabinetach a osobami, które są zaangażowane w badania empiryczne w instytucjach naukowych.

Teogoroczna, 15. już edycja konferencji (po raz siódmy organizowana we Frankfurcie nad Menem) poświęcona była centralnemu dla psychoanalizy pojęciu nieświadomości. Gdy ponad sto lat temu Freud stwierdził, że istnieje nieświadomy poziom funkcjonowania psychicznego, było to twierdzenie szokujące, budzące opór. Współcześnie jednak, korzystając z badań w obszarze nauk o poznaniu, przyjmuje się, że — istotnie — większa część funkcjonowania psychicznego zachodzi w sposób nieświadomy. Przedmiotem interdyscyplinarnego dialogu w ramach tegorocznej konferencji były więc takie pytania, jak: Jakie są różnice w konceptualizacji „nieświadomości” w psychoanalizie i w naukach o poznaniu? Czy — w świetle współczesnych badań — nadal do utrzymania jest twierdzenie, że niektóre treści psychiczne — impulsy, myśli — są wypierane do nieświadomości i wpływają na funkcjonowanie człowieka? I w końcu: Czy modyfikacje w obrębie rozumienia nieświadomości wpływają na praktykę kliniczną?

Stefano Bolognini, prezydent IPA, w krótkim powitaniu uczestników konferencji podkreślił, że jest to wyjątkowe wydarzenie naukowe, a jego organizacja jest pochodną integracyjnej funkcji środowiska analitycznego. Anne-Marie Sandler przypomniała, że aktualny pluralizm teoretyczny sprawia, że trudno mówić o psychoanalizie — istnieją bowiem różne psychoanalizy. Możliwość opartych o badania empiryczne rozstrzygnięć kwestii spornych jest więc, dla integracji psychoanalizy, kluczowa. Mark Solms, przewodniczący komitetu badawczego IPA, również podkreślał znaczenie dialogu pomiędzy psychoanalizą a badaniami empirycznymi. Akcentował, że konferencja nie tylko buduje mosty pomiędzy praktyką kliniczną a psychoanalitycznymi badaniami empirycznymi, ale również między psychoanalizą a innymi dziedzinami nauk.

Zgodnie z założeniem interdyscyplinarnego dialogu w ramach poszczególnych sesji referatowych zestawiany był artykuł kliniczny z prezentacją badań empirycznych. I tak pierwszego dnia konferencji dyskutowane były procesy nieświadome. Dr David Taylor, w referacie *Knowing and not knowing one's own mind — is the Unconscious at work?*, prezentował psychoanalityczne ujęcie procesów nieświadomych wraz z ilustracjami klinicznymi. Z referatem Taylora zestawiono prezentację neurobiologa prof. Carla Semenza *The Unconscious in cognitive science*. Prof. Semenza dyskutował neurobiologiczne modele nieświadomości oraz wskazywał na ustalenia, które mogą być asymilowane przez psychoanalizę — m.in. dane dotyczące pamięci jawnej i niejawnej oraz wzajemnej niezależności tych dwóch systemów pamięciowych.

W ramach otwartego wykładu pt. *Consciousness by surprise*, prof. Mark Solms dyskutował strukturalny model Freuda. Pokazywał, że — z jednej strony — postulowane przez Freuda instancje: id, ego i superego można wiązać z określonymi strukturami mózgowymi. Z drugiej jednak strony, odwołując się do badań neuropsychologicznych, postulował, że to nie ego — związane z układami korowymi — jest świadome, ale — związane ze strukturami afektywnymi — id. Solms swoją propozycję wiązał z pojęciami energii wolnej i związanej. Argumentował, że energia wolna jest uwalniania w momencie niezgodności nieświadomych modeli świata z napotkaną realnością. (Stąd, zdaniem Solmsa, świadomość jest efektem zaskoczenia (*surprise*)). Zgodnie z tą propozycją świadome staje się to, co — jako niezgodne z oczekiwaniami (pamięcią) — budzi afekt. W ten sposób może stać się przedmiotem myślenia, a nieświadome modele świata mogą ulec reorganizacji. Zdaniem Solmsa w taki współczesny sposób można tłumaczyć Freudowskie twierdzenie, że „świadomość powstaje w miejsce śladu pamięciowego” (*consciousness arises in the place of the memory-trace*). Mark Solms swoją propozycję szczegółowo omawia w udostępnionym uczestnikom konferencji artykule „*Consciousness Id*” [1].

W drugim dniu konferencji, podobnie jak w pierwszej sesji referatowej dnia poprzedniego, zestawiono dwa, wyrastające z innych dziedzin referaty. Prof. Karl Friston, światowej sławy neurobiolog i autorytet w obrębie neuroobrazowania, wygłosił referat *Consciousness by inference*. Prezentację tę zestawiono z klinicznym referatem Heinza Weissa, którego przedmiotem było niepowodzenie dojrzałej reparacji i niemożność pracowania utraty (*Reflections on primitive reparation, the repetition compulsion and the unconscious processing of guilt*).

W kolejnej sesji prezentowane były wyniki badań nad pojęciem nieświadomej fantazji, przeprowadzonych przez The IPA Committee on Conceptual Integration (Werner Bohleber, Juan Pablo Jimenez, Sverre Varvin, Samuel Zysman). W ramach referatu „*Unconscious phantasies: an attempt at conceptual integration*” szczegółowo omawiano wielowymiarową przestrzeń znaczeń pojęcia nieświadomej fantazji, która została wyprowadzona z analizy tekstów przedstawicieli najważniejszych szkół teoretycznych w obrębie psychoanalizy. Referat ten był dyskutowany przez Riccarda Steinera.

W trzecim, ostatnim dniu konferencji sesja referatowa poświęcona była traumie, pamięci, snom i ich przekształceniom. Prof. Yoram Yovell prezentował wyniki badań nad dynamiką procesów pamięciowych po przeżytej traumie. Pokazywał między innymi pozytywną korelację pomiędzy pojawiającymi się po kilku miesiącach „lukami” w pamięci a nasileniem objawów PTSD. Natomiast zespół w składzie: Marianne Leuzinger-Bohle-

ber, Tamara Fischmann, Michael Russ prezentował wyniki badań nad przekształceniami treści snów osób po traumie — w materiale klinicznym (Marianne Leuzinger-Bohleber), badaniach laboratoryjnych (Tamara Fischmann) i wynikach badań EEG/fMRI (Michael Russ) [2].

* * *

Istotną częścią konferencji były, odbywające się w drugim dniu, panele dyskusyjne. Trzy z sześciu paneli były adresowane do osób niemieckojęzycznych, pozostała połowa — prowadzona w języku angielskim — była przeznaczona przede wszystkim dla członków komitetów badawczych IPA:

- Panel I: Clinical — Are psychoanalytic and cognitive science views of unconscious mental functioning interacting in clinical practice? (Przewodniczący: David Taylor i członkowie the Clinical Research Subcommittee)
- Panel II: General — What experiments might resolve/clarify differences between the psychoanalytic and cognitive conceptions of the unconscious? (Przewodniczący: Robert Galatzer-Levy i członkowie the General Research Committee)
- Panel III: Conceptual — Does cognitive science clarify/resolve any controversial issues regarding unconscious phantasy in psychoanalytic theory? (Przewodniczący: Mark Solms i członkowie the Conceptual Research Subcommittee)

W ramach Panelu I, w którym uczestniczyła autorka tego sprawozdania, dyskutowana była potrzeba i znaczenie badań empirycznych dla psychoanalizy. Wskazywano między innymi na: budowanie pewności co do założonych w psychoanalizie twierdzeń; potrzebę krytycznej refleksji nad teoriami psychoanalitycznymi; możliwość opartych o empirię rozstrzygnięć istniejących sporów teoretycznych; możliwość dyskusji z osobami spoza środowiska analitycznego, dla których prezentacje kliniczne nie są formą dowodu naukowego; i w końcu — dostarczanie uznawanych przez instytucje i firmy ubezpieczeniowe dowodów na skuteczność finansowanych terapii.

W trakcie panelu Stefano Bolognini, prezydent IPA, zwrócił uwagę, że w badania naukowe zaangażowani są głównie przedstawiciele krajów anglosaskich i Niemiec, a z tego rodzaju aktywności wyłączone jest Europa Środkowa i Południowa. Istniejące w środowisku podziały — tj. część osób podejmująca badania oraz część stanowczo odrzucająca tego rodzaju aktywność — wydają się, zdaniem Davida Taylora, wynikać z różnic w atmosferze polityczno-instytucjonalnej w poszczególnych krajach. Innymi słowy, w każdym kraju jest pewna realność — polityczna, ekonomiczna, instytucjonalna — która nakłada naciski na środowiska psychoanalityczne. Jedną z form takiego nacisku jest wymóg dostarczania dowodów skuteczności, aby dany rodzaj leczenia mógł być finansowany. Naciski takie są szczególnie wyraźne w Wielkiej Brytanii i Niemczech. Wydaje się więc, że psychoanaliza musi angażować się w badania empiryczne, jeśli nawet nie z „wewnętrznej” potrzeby, to w odpowiedzi na wymagania realności.

Marianne Leuzinger-Bohleber podkreślała, że psychoanaliza potrzebuje „relacji z innego rodzaju obiektem” — ze sztuką, z kulturą, ale też z nauką. Jednocześnie stwierdziła, że jest to trudne, bo nauka jest obiektem odrębnym, niezależnym, różnym. Stefano Bolognini dodał jednak, że tego rodzaju relacja jest potrzebna, bo pozwala wydobyć się z narcyzmu i poczucia omnipotencji.

***

Na zakończenie warto wspomnieć, że konferencja odbywała się w budynkach uniwersytetu, które niegdyś należały do I.G. Farbenindustrie AG, niemieckiego koncernu chemicznego, zaangażowanego w produkcję Cyklonu B. Uniwersytet stara się utrzymać pamięć tego faktu. Na terenie kampusu znajdują się nie tylko rozproszone między drzewami tablice, na których znajdują się prywatne zdjęcia więźniów obozu Buna/Monowitz, ale też pawilon, w którym można usiąść i wysłuchać wywiadów z osobami, które przeżyły pobyt w obozie. Ma to określony wydźwięk. W tym miejscu w trakcie II wojny światowej zarządzano produkcją substancji, która niszczyła tego, który był rozpoznany jako inny, zagrażający. 60 lat od tych wydarzeń, w tym samym miejscu, przez ostatnie siedem lat odbywała się konferencja, której głównym celem jest rozpoznanie Innego i wejście z nim w dialog. Poziom symboliczny miejsca i wydarzeń, które to miejsce budują, pokazuje, że historia niszczenia może stymulować pewną otwartość i potrzebę funkcji integracyjnej. W tym miejscu bowiem, w ramach badawczej konferencji IPA, walczono o integrację poprzez rozpoznanie pluralizmu w psychoanalizie i szukanie sposobu na rozstrzygnięcie spornych kwestii, ale też o budowanie powiązań psychoanalizy z innymi dziedzinami.

Niestety, kolejna, 16. już edycja Joseph Sandler Psychoanalytic Research Conference (2015) przenosi się na inny kontynent — na Yale University, w New Haven w USA. Wszystkim z Europy będzie nieco trudniej. Ale na pewno warto zrobić wszystko, żeby tam być.

Piśmiennictwo

1. Solms M. Conscious id. *Neuropsychoanalysis*. 2013; 15(1): 5-19.
2. Fischmann T. Russ MO. Leuzinger-Bohleber M. Trauma, dream, and psychic change in psychoanalyses: a dialog between psychoanalysis and the neurosciences. *Front Hum Neurosci*. 2013; 7: 877.

Adres e-mail: marta.szpak@o2.pl